

стануть жити гірше, але обганятимуть японців; варіант “жити краще, але відстати від японців” нікого в Америці не влаштував” [3, 56-57]. Об’єктивні показники не постають в цьому разі структуроутворюючим елементом соціального розвитку.

Сказане дозволяє зрозуміти, наскільки складною діалектикою об’єднані категорії об’єктивного й суб’єктивного, що беруть участь у формуванні соціальної реальності. Виходячи з теорії Норберта Еліаса, яку ми вважаємо дуже переконливою в контексті аналізу рушійних сил соціуму, існують тільки індивідуальні інтереси, тобто соціальна реальність будується зі суб’єктивних інтересів, що цікавим чином створюють дещо більше, ніж просто сума суб’єктивних інтересів, тобто інтерес об’єктивний.

Слід зауважити, що максимальне зближення суб’єктивного й об’єктивного інтересу іманентно працює на благо соціуму. Отже, суспільство, що проголосило (і має достатній ресурс для реалізації цієї декларації) вищим пріоритетом створення найбільш плідних умов для розвитку добробуту та забезпечення гідності кожної окремої людини, має більше шансів для зближення об’єктивної й суб’єктивної складової соціальної реальності.

У разі ж, якщо суб’єктивні інтереси проголошуються другорядними на тлі інтересу соціуму як об’єктивного, суспільство потрапляє в пастку та приречене на кризу або й зникнення.

Важливим є й те, що в процесі сучасного розвитку суспільства велику роль відіграє стабільність і наявність діючої правової системи, що гарантує здійснення декларованих владою пріоритетів. У нестабільних державах декларації нерідко розходяться з практикою влади, де під гаслами реалізації об’єктивного напрямку розвитку

суспільства реалізуються індивідуальні чи кланові інтереси окремих представників влади. На жаль, українські реалії останніх років демонструють саме такий варіант реалізації національних інтересів. Наявні приклади нестабільної й нестійкої політики української влади в контексті реалізації суб’єктивного інтересу всупереч об’єктивному напрямку розвитку соціуму. Роль філософа-теоретика, який осмислює проблемний зріз соціальної реальності, полягає, зокрема, у тому, щоб із аналітичного погляду розкривати указану неспівмірність об’єктивного та суб’єктивного у формуванні соціального простору й сприяти суспільному розумінню необхідності зменшення ролі суб’єктивного фактору в розвитку сучасної системи пріоритетів.

Література

Андерсон Б. Уявлені спільноти: міркування щодо походження й поширення націоналізму [Текст] / А. Бенедикт ; пер. з англ. В. Морозова. - 2-е вид., перероб. - К.: Критика, 2001. - 271 с.

Ильин И. Постмодернизм от истоков до конца столетия [Текст] / И. Ильин. - М.: Интрада, 1998. - 256 с.

Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности [Текст] / С. Хантингтон. - М.: АСТ: Транзиткнига, 2004. - 635 с.

Элиас Н. Общество индивидов [Текст] / Н. Элиас. - М.: Праксис, 2001. - 336 с.

Надубська О. Я.

*доктор філософських наук,
професор, завідувач кафедри філософії
та соціально-економічних дисциплін
ОДУВС*

Надійшла до редакції: 08.06.2013

УДК 341.23(560):341.217(061.1 ЄС)

ПРИЧИНИ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ ТУРЕЧЧИНИ В ПИТАННІ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ахмедова Е.

Драматичний спад у підтримці вступу Турецької Республіки до Європейського Союзу (далі: ЄС) з боку політичної еліти та народу Туреччини спостерігається, починаючи з 2004 року. Цю негативну динаміку спровокувало багато факторів, серед яких питання незалежності Кіпру, заяви щодо геноциду вірмен, ставлення ЄС до Туреччини як до винятокової справи, гучні заперечення лідерів ЄС, а також амбівалентні позиції населення його держав-членів щодо членства Туреччини в ЄС, суттєві економічні витрати, що потребує процес вступу, взаємне зростання в негативному сприйнятті мусульманського та західного світів, особливо після подій 11 вересня 2001 року в США. Як наслідок, у зростаючій у Туреччині антиєвропейській атмосфері правлячій Партії Справедливості та Розвитку (далі: АКР) стає дедалі складніше наполягати на виконанні порядку денного щодо необхідності проведення в країні реформ ЄС. Крім того, існуючі глобальні економічні проблеми й можливість зупинення переговорів між ЄС і АКР можуть призвести до більшого зростання націоналістичних настроїв у країні.

Ця тема знайшла відображення в дослідженнях турецьких спеціалістів. Зокрема, варто відзначити праці Зія Еніш [1], Сечкіна Баріш Гюльмеца [2], Імдата Езена [3], Гірая Садика [4], Мехмета Бардакчи [5], Сеза Джолі та Сібеля Окта [6], Ленка Пекова [7] та ін. Зія Еніш аналізує причини розбіжностей між політичними силами Туреччини щодо членства країни в ЄС і розмірковує над наслід-

© Е. Ахмедова, 2013

ками відступу від політики європеїзації. Сечкін Баріш Гюльмец дає пояснення феномену “євроскептицизму” в Туреччині й аналізує деякі його причини серед основних опозиційних партій країни. Імдат Езен розмірковує над впливом рішень ЄС на євроскептицизм релігійної партії Туреччини - Партії Щастя. Гірай Садик розмірковує над складністю двосторонніх відносин ЄС-Туреччина й можливість зміни зовнішнього політичного курсу Туреччини. Мехмет Бардакчі висвітлює основні тенденції в зміні зовнішніх орієнтирів Туреччини на тлі євроскептицизму, що все більш посилюється. Сеза Джолі, Сібель Окта та Ленка Пекова основну увагу приділили вивченню настроїв у турецькому суспільстві й дослідили основні причини підтримки або спротиву вступу Туреччини до ЄС.

Метою статті є розгляд феномену стрімкого поширення євроскептицизму в Туреччині на тлі питання вступу Туреччини до ЄС та вивчення причин його появи.

Для досягнення мети роботи передбачається вирішення наступних завдань:

- зрозуміти суть феномену “євроскептицизму” в Туреччині й визначити притаманні йому особливості;

- охарактеризувати причини невдоволення політичних партій і громадського суспільства країни можливим вступом Туреччини до ЄС та зміст побоювань з їх боку;

- проаналізувати можливі причини зміни європейського напрямку зовнішньої політики Туреччини й спрогнозувати можливі наслідки цього як для Туреччини, так і для ЄС.

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

Посилення позицій коаліції, що виступає за “особливе партнерство” Туреччини з ЄС, все більше й більше укорінюється як в Європі, так і в Туреччині. Прихильники членства Туреччини, як вдома, так і за кордоном, стають все менш голоснішими та завзятішими в порівнянні з їхніми тюрко та євроскептичними колегами. Крім того, світова економічна криза спровокувала появу додаткового елементу в невизначеності напрямку відносин Туреччина - ЄС, зокрема, і майбутньому напрямку зовнішньої політики Туреччини загалом. Економіка Туреччини переживає серйозний спад, починаючи з другої половини 2008 року, а песимізм щодо її ординарного стану й можливостей відновлення зростає. Останні дані явно вказують на падіння росту економічних показників, зростання безробіття та спад потоків прямих іноземних інвестицій до країни, що, у свою чергу, символізує початок нової ери порівняної стагнації. Цілком можливо, що різкий спад в економіці країни активізує допомогу з боку ЄС і стане основним стимулом у напрямку зміцнення двосторонніх відносин [8, 17].

Пояснюючи феномен “євроскептицизму” в Туреччині, Поль Таггарт вказує на можливе існування як гнучкої, так і відкритої, тобто категоричної опозиції до процесу європейської інтеграції Туреччини. У зв'язку з цим, він та Алекс Жербяк ділять євроскептицизм на дві категорії - жорсткий і м'який [9]. З одного боку, жорсткий євроскептицизм означатиме “відкрити” та “категоричну” відмову від європейської інтеграції, як в економічному, так і політичному плані. Крім того, жорсткий євроскептицизм виступає проти самої ідеї європейської інтеграції країни. З іншого боку, під поняттям м'якого євроскептицизму мається на увазі “умовна опозиція європейській інтеграції, тобто та, що залежить від обставин” [10]. Це також означатиме те, що прихильники м'якого євроскептицизму виступатимуть проти якогось певного напрямку політики в рамках інтеграційного процесу, наприклад, проти вимог Економічного та Валютного Союзу (EMU). Крім того, політика м'якого євроскептицизму може здійснюватися шляхом вчинення спротиву європейській інтеграції з метою збереження національних інтересів країни. Наприклад, враховуючи те, що країни-кандидати проходять дуже складні переговори в процесі вступу до ЄС, опозиція може виступати за збереження національних інтересів своєї країни.

Інші дослідники, Пітер Копецький і Кас Муд, вважаючи дефінітивні терміни “жорсткого” та “м'якого” євроскептицизму занадто широкими, пропонують іншу класифікацію [11]. Вони акцентують увагу на існуванні двох аспектів, що визначають рівень підтримки й опозиції європейської інтеграції в Туреччині. Перший аспект передбачає поділ між європофілами (англ. - *Europhiles*) та європофобами (англ. - *Europhobes*). Тоді як європофіли підтримують європейську інтеграцію, європофоби негативно виступають щодо ідеї інтеграції. Другий аспект представляє собою поділ між єврооптимістами та європесимістами. Відповідно до нього єврооптимісти впевнені й, відповідно, оптимістично настроєні щодо майбутньої європейської інтеграції Туреччини, тоді як європесимісти настроєні “песимістично щодо розвитку подій у цьому напрямку”.

Відповідно до цих концепцій Копецький і Муд визначають євроскептицизм як поєднання позицій європофілів і європесимістів. Хоча “євроскептики не заперечують можливості реальних переваг у зміцненні миру та процвітанні від співробітництва між різними групами

європейських держав”, вони песимістично налаштовані щодо теперішнього або майбутнього напрямку європейської інтеграції. Отже, пряма відмова від європейської політичної та економічної інтеграції означатиме іншу концепцію, назва якої є “неприйняття Європи” [12].

Що стосується політичних партій, євроскептицизм переважно розглядається як явище, що характерне для опозиційних партій Туреччини, метою яких є досягнення конкурентних переваг перед чинним урядом. Хоча треба зауважити, що євроскептицизм притаманний не тільки другорядним, а й основним партіям країни.

Після саміту Європейської Ради в Копенгагені, у грудні 2002 року, Туреччина отримала дорожню карту, основне завдання якої полягало в налаштуванні країни до політичних і правових стандартів ЄС. Протягом двох років Великі Національні Збори Туреччини обговорили й прийняли цілу низку гармонізаційних пакетів, що спрямовані на проведення законодавчих і конституційних реформ у країні. Зі спільної ініціативи всіх партій парламенту було прийнято чимало законів і поправок, адже гармонізація Кримінального й Цивільного кодексів країни відповідно до стандартів ЄС мали вирішальне значення для правової системи держави. Хоча прийняття гармонізаційних пакетів відбулося за підтримки Республіканської Народної Партії Туреччини (далі: СНР), партійні чиновники не втратили можливості розкритикувати уряд по деяких питаннях. Наприклад, СНР звинуватила правлячу партію в спробі використання гармонізаційного процесу в якості приводу для перегляду основних принципів секуляризму, з метою зміцнення панування релігійного способу життя турецького суспільства. Розбіжності між двома силами спровокувало ще й релігійне питання, а саме питання перелюбства в новому Кримінальному Кодексі Туреччини (далі: КК Туреччини). Згідно з законами ісламу перелюбство є одним з основних злочинів, за вчинення якого передбачалася смертна кара. У КК Туреччини, перелюбство також розглядалося кримінальним злочином до 1996 року, коли рішенням Конституційного Суду це положення було скасовано. Під час розробки нового КК АКР запропонувала повторну криміналізацію цього злочину. Інтрига полягала в тому, що спочатку СНР не виступала проти та АКР провела детальне обговорення цього питання під час зустрічі з лідером СНР Д. Байкалом і його помічниками. Посадові особи АКР мотивували тим, що отримали сотні листів від народу з вимогою криміналізації цього питання. Байкал не відхилив цю пропозицію, але зауважив, що ідея та відповідальність за прийняття цього рішення лежить на АКР. Мабуть, рішення було б прийнято, але саме реакція європейських чиновників відіграла вирішальну роль у відхиленні цієї пропозиції. Гюнтер Ферхойген, комісар з питань розширення Європейського Союзу, заявив, що це матиме “дуже тривожний розвиток”. Джек Стро, міністр закордонних справ Великої Британії, який виступав за членство Туреччини в ЄС, заявив, що прийняття цієї пропозиції створить труднощі для членства Туреччини в ЄС. У відповідь на ці реакції, АКР скасувала цю пропозицію [13].

Іншим приводом для невдоволення між сторонами стала заява представників опозиційної партії щодо схильності АКР у прийнятті всіх вимог ЄС без їхнього ретельного розгляду. Яскравим підтвердженням цього обвинувачення став коментар прем'єр-міністра країни Т. Ердогана з приводу доповіді Комісії ЄС від 6 жовтня 2004 року щодо прогресу Туреччини, назвавши його “збалансованим і позитивним”. Доповідь складалася

з 187 сторінок, а Ердоган виступив з цією заявою вже через декілька годин після його отримання, на що опозиційна партія відреагувала негативно, вказуючи на неможливість вивчення документу в повному обсязі за такої короткої період часу. За словами Д. Байкала, заява Ердогана означала згоду з доповіддю без ретельного аналізу, а отже, Туреччина, у разі необхідності, втрачає можливість висловлювати вимоги на свою користь [14, 13-14].

Існує чимало історико-правових досліджень, що свідчать про політичні вподобання представників політичних партій країни та їхнє ставлення до підтримки чи опозиції членству Туреччини в ЄС. Серед усіх основних політичних партій тільки ісламістська Партія Щастя Туреччини (далі: SP) має більшу кількість голосів, що виступає проти повноправного членства Туреччини в ЄС. Усі інші партії мають очевидну більшість голосів на користь вступу Туреччини до ЄС. Цікаво, що найвищий рівень підтримки ЄС показував електорат курдської партії ХАДЕП, яка була заборонена у 2003 році.

Основна причина євроскептицизму SP пояснюється недовірою до Європейського Союзу, націоналізмом і релігійним занепокоєнням. Крім того, партія керується побоюваннями, що європейська інтеграція потенційно може підірвати національний суверенітет, послабить турецько-ісламську ідентичність і культуру свого народу. Разом з тим, у партії по деяких питаннях існує певна відсутність чіткої позиції щодо вподобань, підтримки чи опозиції інтеграції Туреччини в ЄС. Така сама картина спостерігається й в інших партіях. Наприклад, навіть якщо лідери СНР покажуть сильний опір інтеграції в ЄС, 68 % її складової підтримають членство Туреччини в ЄС. З іншого боку, АКР хоча і є лідером інтеграційного процесу Туреччини в ЄС, тільки 52 % її складової підтримують повноправне членство країни [15, 46].

З політичної точки зору, існує багато так званих “чутливих” питань, які можуть бути легко використані політичними партіями країни, що виступають проти членства в ЄС. Їхнє обговорення на публіці експлуатується різними політичними партіями з метою розпалення євроскептицизму серед турецької громадськості, що підтримує вступ до ЄС [16, 86].

Відповідно до даних Євробарометру, ставлення до ЄС і його підтримка народом Туреччини різко знизилася, практично від 80 %, станом на початок переговорів щодо вступу країни до ЄС у жовтні 2005 року, до 42 % у 2010 році. Таке зростання антиєвропейського настрою серед турецького народу пояснюється двома основними чинниками. Перший з них пов'язаний з довгостроковою принциповою опозицією самого ЄС щодо Туреччини. Другий - зі зростанням впевненості в собі Туреччини. Насамперед турки засмучені невизначеністю та стагнацією в процесі вступу країни до Європейського Союзу починаючи з 2005 року. Крім того, нескінченні суперечки між державами-членами ЄС щодо європейських характеристик Туреччини зруйнували довіру турків до ЄС як до інституту. У додаток, дуже сильно нагнічують обстановку певні дії деяких країн ЄС з метою саботажу самих переговорів, наприклад, одностороннє блокування Францією переговорів щодо вступу Туреччини до ЄС по п'яти главах. Їх відкриття дало б можливість Туреччині вирішити деякі питання фінансово-економічного характеру та, як наслідок, підвищили б довіру серед народних мас Туреччини щодо життєздатності самого вступу Туреччини до ЄС. У результаті цього заяви щодо

наявності подвійних стандартів ЄС, що спрямовані на унеможливлення вступу Туреччини до ЄС, навіть у разі успішного завершення переговорів по всіх главах, стали звичайним явищем у турецькому суспільстві.

У 2011 році в ході опитування населення щодо необхідності тісного співробітництва Туреччини зі світовим товариством по міжнародним питанням, 27 % опитуваних, тобто більшість, відповіли, що Туреччина повинна діяти самостійно. Це можна інтерпретувати як ясний сигнал у зростаючій впевненості турецького народу, а отже, як відображення його ставлення до зовнішньої політики країни. Цілком ймовірно, що чим більше зростатиме євроскептицизм серед турків, тим більшою буде вірогідність підтримки рішучої зовнішньої політики Туреччини в найближчі роки. Не додає оптимізму відносинам ще й той факт, що все більше громадян країни вважають, що краще співробітничати з країнами Близького Сходу, ніж з країнами ЄС. Це ще одна ознака того, що ЄС не тільки втрачає свої позиції на національному рівні, знижуючи підтримку в проведенні європейських реформ, а й цінність як партнера у зовнішній політиці Туреччини. Зіткнувшись зі зростаючим скептичним настроєм народу щодо ЄС, зрозуміло, що уряд Туреччини відчуває необхідність у диверсифікації міжнародних зв'язків, отже, рухатиметься в напрямку інших відносин, а не ЄС. Звичайно, результати такої політики вплинуть як на Туреччину та ЄС, так і на азіатських, середньосхідних і американських партнерів [17, 81-82].

Існує декілька гіпотез, що пояснюють думку народу Туреччини щодо бажання вступу країни до ЄС.

Так, Габель стверджує, що європейська інтеграція приваблює тих громадян, які мають високий рівень освіти, більш професійні навички та завдяки інтеграції Туреччини в ЄС очікують на більшу підтримку до себе. Водночас особи, які не мають подібних характеристик і менш конкурентоздатні на інтегрованому ринку праці, налаштовані більш євроскептично. Велике значення у формуванні думки народу щодо за чи проти ЄС має відповідь на питання потенційного впливу ЄС на національну економіку, економічні переваги чи втрати від інтеграції країни в ЄС. Респонденти, які вважають, що економіка Туреччини покращується, не дуже бояться членства в ЄС, більш того, вони схиляються до думки, що Туреччина, отримавши членство в Європі, тим самим ще більше покращить своє економічне становище [18].

Опитування також свідчать, що респонденти з почуттям національної ідентичності налаштовані більш євроскептично та пов'язують з ЄС руйнування культури своєї країни. Існуючі дослідження, головним чином, ігнорують вплив культурного страху на підтримку ЄС. Але багато респондентів вважають, що постанови ЄС щодо безпеки продуктів харчування можуть привести до заборони продажу продуктів в закладах вуличного типу та харчування на вулиці, що, безперечно, має велике культурне значення для турецького стилю життя. Крім того, підтримка членства Туреччини в ЄС може бути нижчою серед тих громадян, які вважають, що більш тісні зв'язки з ЄС приведуть до зменшення використання турецької мови [19, 4-6].

Генеральний Секретар Туреччини по справах ЄС Мустафа Огуз Деміралп вважає, що саме звичка лідерів ЄС використовувати населення Туреччини, її географію та культуру як основний аргумент для надання країні статусу “привілейованого партнера” замість статусу повноправного члена ЄС, послабили довіру народу

Туреччини до євроінтеграційного напрямку [20]. Не є дивним, що тільки 26 % турків все ще вірять у те, що Туреччина зрештою приєднається до ЄС (порівняно з 56 % європейців). Деміралпаше вважає, що народною думкою з цього питання правильніше назвати “недовірливою”, а не “песимістичною”. Його думку також підтвердило дослідження, в якому громадяни Туреччини відповідали на запитання щодо чесності й щирості ЄС до їхньої країни. Більше половини респондентів, тобто 55 %, відповіли категорично, 29 % заявили, що відношення ЄС до Туреччини є частково справедливим і тільки 4 % вважають ЄС справедливим у відносинах з Туреччиною [21, 4].

Вже сьогодні ми маємо змогу спостерігати за формуванням нового напрямку відносин між Туреччиною й близькосхідним регіоном. Значно покращилися ірано-турецькі відносини, а кількість візитів на високому рівні суттєво зростає. У 2003 році між державами було підписано угоду про співробітництво в галузі освіти. Так само турецько-сирійські відносини відзначилися візитами на вищому рівні. Враховуючи спад у відносинах між Туреччиною та Європою, ці події дали зрозуміти, що Туреччина під керівництвом АКР рухається в бік Близького Сходу. Парламентські вибори ще більше підтвердили правильність цього напрямку АКР. Водночас спад у підтримці ЄС з боку АКР може поставити під загрозу шанси переобрання партії на наступних парламентських виборах [22, 122-123].

З втратою надії на вступ до ЄС, уряд Туреччини навряд чи зможе розраховувати на підтримку своїм народом політики по регіональних і глобальних питаннях, проведення якої необхідно для забезпечення відповідності стандартам ЄС. Враховуючи цю необхідність, Т. Ердоган, відповідаючи на питання можливості повного членства Туреччини в ЄС до 2023 року, відповів наступним чином: “Вони не зможуть нас чекати так довго, чи не так? Якщо вони це зроблять, тоді Європейський Союз згодом втратить Туреччину” [23]. У Туреччині його заява сприймається як висловлення думки багатьох розчарованих турків нескінченними переговорами щодо вступу країни до ЄС. На міжнародному рівні вона може тлумачитись як попередження лідерам ЄС, що Туреччина прагне бути членом ЄС, але не бажає чекати цього вічно.

Нещодавно Т. Ердоган заявив про можливість зупинення спроб Туреччини щодо вступу до ЄС і можливий початок пошуку членства в Шанхайській Організації Співробітництва (SCO). Причиною цьому є втрата швидкості з боку ЄС у переговорах з Туреччиною. З одного боку, це виглядає як чітке послання Брюсселю, що ЄС більше не є єдиним шляхом для Туреччини. З іншого - чимало вчених і журналістів пояснюють значення цих заяв у самій країні. Нещодавно Емре Услу в газеті “Заман” назвав їх новою стратегією, заявивши наступне: “Ердоган почав критикувати ЄС, оскільки він бачить рекордне падіння рівня народної підтримки до процесу вступу в ЄС, та народ Туреччини впевнений у тому, що їхня країна може вижити без нього. Таким чином, Т. Ердоган, обрав ЄС як теперішнього політичного ворога й схоже, що він продовжуватиме боротися з ЄС з метою забезпечення громадської підтримки, з якою він виступить в новій виборчій кампанії” [24].

Водночас Т. Ердоган, після зустрічі з послами країн ЄС в Анкарі, заявив, що Туреччина продовжує вживати необхідних заходів для отримання членства в ЄС і сказав, що зараз черга діяти саме Європейському Союзу. “Туреччина ніколи не відмовлялася від своїх цілей щодо

Європейського Союзу. Можуть трапитися деякі події, що відіб'ють в нас бажання, але очевидно, що ми продовжуємо вживати рішучі кроки” - заявив Ердоган. Здається, що це останнє та найбільш чітке ствердження європейського бачення Туреччини. Проте навіть заяви прем'єр-міністра навряд чи переконують нас у тому, що чвари у відносинах Туреччини та ЄС закінчилися. Це також і не означає, що ЄС змусить Туреччину чекати вічно невизначеного вступу до ЄС. Натяки на впевненості Туреччини в собі також спостерігаються в останніх коментарях уряду Туреччини, і це, ймовірно, продовжуватиметься, якщо вони не стануть лунати ще гучніше вже на наступних виборах [25, 81-85].

У листопаді 2008 року прем'єр-міністр Т. Ердоган пообіцяв турецькому народу проведення референдуму щодо членства Туреччини в ЄС: “Якщо ми успішно пройдемо переговори та дійдемо до референдуму, ми звернемося до нашого народу. Я вірю в те, що наш народ затвердить вступ, але зараз говорити про це дуже рано”. Насправді, дуже рано. ЄС підкреслює, що Туреччина не може стати членом ЄС раніше 2014 року. Безперечно, через деякий час ЄС буде іншим, так само як і Туреччина буде іншою. Тим не менш, на сьогодні дуже рано передбачити результат такого референдуму, але дуже важливо проаналізувати питання можливої зміни суспільної думки щодо членства в ЄС і зрозуміти причини цього [26, 4].

Як би там не було, після успішного закінчення переговорів щодо вступу Туреччини до ЄС, скоріш за все, референдуми по цьому питанню будуть проведені як в Європейському Союзі, так і в самій Туреччині. Отже, суспільна думка буде вирішальною й саме слово народу буде останнім при умові, що ЄС надасть Туреччині статус повного члена в ЄС, а не запропонує дешеву заміну, назва якої “привілейоване партнерство”. Інакше відступ від європеїзації, звичайно, не означатиме повну відмову від проекту європеїзації як такого, однак це означатиме, що ЄС більше не знаходитиметься на центральних позиціях зовнішньої політики Туреччини або її зовнішньополітичних прагнень. Це, у свою чергу, матиме драматичні наслідки для глибини й інтенсивності процесу демократизації в Туреччині, особливо в таких ключових галузях, як повне перепланування військово-цивільних відносин, розширення прав національних меншин, демократичне вирішення курдської проблеми, а також протидія глибоко закоренілій проблемі гендерної нерівності.

Література

1. Ziya Öniş. Contesting for the Center: Domestic Politics, Identity Conflicts and the Controversy Over EU Membership in Turkey. - [Електронний ресурс]: http://eu.bilgi.edu.tr/docs/working%20paper2_101209.pdf
2. Seçkin Barış Gülmez. The EU Policy of the Republican People's Party: An Inquiry on the Opposition Party and Euro-Skepticism in Turkey. - [Електронний ресурс]: http://www.ata.boun.edu.tr/scanneddocuments/Course_Material/ATA_682_final/3C5%20rpp%20euro%20scepticism.pdf
3. İmdat Ozen. Impact of EU'S Decisions on Euro-Skepticism of a Turkish Religious Peripheral Party, Felicity Party. - [Електронний ресурс]: <http://www.lindenwood.edu/jigs/docs/volume2Issue1/essays/83-117.pdf>
4. Giray Sadık. New Wave in Turkish-EU Relations: Politicizing Euroskepticism or Exploring Turkey's Eurasian Options? - [Електронний ресурс]: http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/2013311_makale8.pdf
5. Insight Turkey. Vol. 9 / Number 4. Mehmet Bardakci. Decoding the Rise of Euroskepticism in Turkey.

6. Seth Jolly and Sibel Okta. Rising Euroskepticism: Evolving Turkish Attitudes Toward the EU. - [Електронний ресурс]: <http://faculty.maxwell.syr.edu/skjolly/TurkishEuroskepticism.pdf>

7. Lenka Pekova. Turkey's EU membership and the Public Opinion. - [Електронний ресурс]: http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinionion.pdf

8. Ziya Öniş. Contesting for the Center: Domestic Politics, Identity Conflicts and the Controversy Over EU Membership in Turkey. - [Електронний ресурс]: http://eu.bilgi.edu.tr/docs/working%20paper2_101209.pdf

9. Taggart, Paul and Aleks Szczerbiak. Coming in from the cold? Euroscepticism and government participation and party positions on Europe. *Journal of Common Market Studies*, 51 (1).

10. Jose Ignacio Torreblanca and Mark Leonard. European Council on Foreign Relations. The Continent Wide Rise on Euroscepticism. - [Електронний ресурс]: http://ecfr.eu/page/-/ECFR79_EUROSCPTICISM_BRIEF_AW.pdf

11. Petr Kopecky and Cas Mudde. "The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe," *European Union Politics*, Vol. 3, No. 3 (2002), p. 301.

12. Cas Mudde. The Comparative Study of Party Based Euroscepticism. - [Електронний ресурс]: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-23.pdf&site=266>

13. Pinar Ilkharacan. How Adultery Almost Derailed Turkey's Aspiration to Join the European Union. - [Електронний ресурс]: http://www.sxpolitics.org/frontlines/book/pdf/capitulo7_turkey.pdf

14. Joakim Parslow. Turkish Political Parties and the European Union. - [Електронний ресурс]: <http://www.sv.uio.no/arena/forskning/publikasjoner/arena-publikasjoner/rapporter/2007/707.pdf>

15. Seçkin Barış Gülmez. The EU Policy of the Republican People's Party: An Inquiry on the Opposition Party and Euro-Skepticism in Turkey. - [Електронний ресурс]: http://www.ata.boun.edu.tr/scanneddocuments/Course_Material/ATA_682_final/3C5%20rpp%20euro%20scepticism.pdf

16. Imdat Ozen. Impact of EU'S Decisions on Euro-Skepticism of a Turkish Religious Peripheral Party, Felicity Party. - [Електронний ресурс]: <http://www.lindenwood.edu/jjgs/docs/volume2Issue1/essays/83-117.pdf>

17. Giray Sadık. New Wave in Turkish-EU Relations:

Politicizing Euroskepticism or Exploring Turkey's Eurasian Options? - [Електронний ресурс]: http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/2013311_makale8.pdf

18. Matthew Gabel Reconsidering Party Cues and Mass Opinion toward European Integration. - [Електронний ресурс]: <http://www.unc.edu/depts/europe/conferences/euroskepticism/papers/gabel.pdf>

19. Seth Jolly and Sibel Okta. Rising Euroskepticism: Evolving Turkish Attitudes Toward the EU [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://faculty.maxwell.syr.edu/skjolly/TurkishEuroskepticism.pdf>

20. Oguz Demiralp. Turkish Secretary General for EU Affairs Demiralp: 'Turks increasingly distrustful of EU membership process' [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.euractiv.com/enlargement/demiralp-turks-increasingly-distrustful-eu-membership-process/article-168061>

21. Lenka Pekova. Turkey's EU membership and the Public Opinion [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinionion.pdf

22. Insight Turkey. Vol. 9 / Number 4. Mehmet Bardakçı. Decoding the Rise of Euroscepticism in Turkey.

23. Orhan Coskun. EU will lose Turkey if it hasn't joined by 2023: Erdogan [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/2012/10/30/us-germany-turkey-idUSBRE89T1TG20121030>

24. Sunday's Zaman. Emre Uslu. Erdoğan's uphill fight [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.todayszaman.com/columnists/emre-uslu_335248-erdogans-uphill-fight.html

25. Giray Sadık. New Wave in Turkish-EU Relations: Politicizing Euroskepticism or Exploring Turkey's Eurasian Options? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/2013311_makale8.pdf

26. Lenka Pekova. Turkey's EU membership and the Public Opinion [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinionion.pdf

Ахмедова Е.

*здобувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету
Надійшла до редакції: 18.05.2013*

УДК 342.7(477)(485)

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ ТА ШВЕЦІЇ

*Градова Ю.В.
Мінакова М.В.*

З моменту проголошення України незалежною, наша держава стала на шлях соціального, економічного, культурного та правового розвитку. Разом з цим почались впроваджуватися нові інститути права в суспільне життя, насамперед пов'язані з охороною й захистом порушених прав, свобод та інтересів людини й громадянина. Одним з таких інститутів став інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (так званого - омбудсмена), який увібрав у себе фундаментальні основи, що були започатковані у Швеції. Тому постає необхідність осмислення правової інституціоналізації та практики функціонування омбудсменів в Україні та Швеції з позиції © Ю.В. Градова, М.В. Мінакова 2013

порівняльно-правового аналізу й вирішення проблем, пов'язаних з недостатньою ефективністю функціонування цього інституту.

Нині в Україні існує гостра проблема гарантування конституційних прав і свобод людини й громадянина. Для вирішення цієї проблеми був створений інститут омбудсмена як один з найефективніших правових засобів захисту суспільства, проте, він функціонує досить недавно. Оскільки цей інститут має найбільший історичний досвід у Швеції, то виникає необхідність порівняти правовий статус омбудсмена України та Швеції. Крім того, порівняльно-правовий аналіз інституту омбудсмена в цих

**ШВЕДНОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**